

## OSOBNOSŤ PROFESORA STANISLAVA KOSTLIVÉHO

ČÁRSKY S.

### Kto to bol?

Profesor MUDr. Stanislav Kostlivý, Dr.hon.causa sa narodil 30. októbra 1877 vo Viedni. Jeho rodičia pochádzali z Chodska, jeho dedo žil v Klenčí pod Čerchovem, matka bola z Domažlic. Chodovia boli tvrdí a samostatní ľudia, ktorí dostali výsady od panovníka, pretože strážili hranice. Zaujímavý názor mal český spisovateľ Jan Vrba. Chodovia, podľa neho, mohli pochádzať zo Slovenska. Charakterizovala ich tvrdá nátura, valaška a strážny pes, alebo ochočený vlk, ktorého mali vo svojom znaku, a preto sa nazývali aj "psohlavci."

Profesor Kostlivý vyrastal vo Viedni, kde bol jeho otec ministerským radcom a námestníkom riaditeľa meteorologickej stanice na Hohe Warte. Riaditeľom sa údajne nestal, lebo sa otvorene hlásil k českej národnosti. Jeho syn chodil do nemeckej školy a pre svoje slovanské meno zažil veľa nepríjemností. Celá rodina však navštevovala Slovanskú besedu, kde našli priateľov, Slovákov (dr. Blaho, dr. Štefánik), ale aj z iných slovanských národností. V besede spoznal aj svoju manželku. Bola to dcéra českého ministra v Rakúsko-Uhorsku Antonína Rezka a najmladšej dcéry básnika Karla Jaromíra Erbena Bohuslavy. Univerzitný profesor Antonín Rezek sa ako zástupca ministra školstva zaslúžil o založenie brnianskej vysokej školy technickej, keď dekrét podpísal počas ministrovej dovolenky. Stanislav Kostlivý vyštudoval medicínu vo Viedni, promoval roku 1902. Medzi jeho učiteľov patrili aj známy chirurg Eduard Albert. Po jeden a pol roku práce na chirurgicko-gynekologickom oddelení docenta Friedlandera odišiel na Klinikum profesora Otakara Kukuľu v Prahe. Jeho spolupracovníkmi boli doktori Petřivalský, Znojenský, Tobiášek, Rychlík a ďalší. Po dosiahnutí odbornej kvalifikácie dostal mladý chirurg miesto primára v meste Třebíč. Počas pôsobenia v Třebíči habilitoval spisom *O chronických tyreotoxikózach*. Prácu posudzovali členovia profesorského zboru pražskej Karlovej Univerzity.

Roku 1919 sa celá rodina presťahovala do Bratislavy, kde vznikla bratislavská univerzita. Rektom sa stal profesor MUDr. Kristián Hynek, dekanom Lekárskej fakulty čerstvo vymenovaný riadny profesor chirurgie MUDr. Stanislav Kostlivý. Jeho inauguračná prednáška mala názov *Cesty a cíle moderní chirurgie*. Na Slovensku prežil profesor Kostlivý najkrajšie roky z hľadiska profesionálneho aj osobného. Založil chirurgickú kliniku aj slovenskú chirurgickú školu. Uplatnil svoj chirurgický, vedecký, učiteľský aj spoločenský talent. Takmer všetci významní slovenskí chirurgovia boli jeho žiakmi. Bol aktívny aj na ďalších postoch. Bol rektorom Komenského univerzity, prezidentom Lekárskej komory, predsedom Spolku slovenských lekárov a Československej chirurgic-

kej spoločnosti. Bol riadnym členom Medzinárodnej chirurgickej spoločnosti, Medzinárodnej urologickej spoločnosti, Nemeckej chirurgickej spoločnosti a čestným členom chirurgickej spoločnosti poľskej a juhoslovenskej.

Po roku 1939 sa pomery na Slovensku postupne menili. Aj keď profesorovi Kostlivému sľubovali stále miesto v Bratislave, roku 1941 musel odísť. Jeseň života už nemal takú žiarivú. Žil v Prahe životom penzistu, pretože sa pre neho nenašlo miesto. Na Bratislavu spomínal aj radostne, aj s trpkosťou. Po skončení vojny ho jeho priatelia a žiaci volali naspäť na 1. chirurgickú kliniku do Bratislavy. Vtedy sa však už ohlásila choroba pravdepodobne následok náruživého fajčenia. Zomrel 7. decembra 1946 na klinike svojho dobrého kamaráta - akademika Charváta. Pochovaný je na Olšanskom cintoríne v Prahe v spoločnej hrobke s manželkou a predkami.

### Aký bol?

O každom človeku je toľko názorov, koľko ľudí o ňom hovoria. Niekedy sú rozdielne, výnimočne sa dosiahne vzácna názorová zhoda. To je prípad profesora Kostlivého, pretože pohľady jeho rodiny, priateľov, známych, aj oficiálnych činiteľov sa nerozchádzajú.

Podľa mňa (mal som štyri roky, keď zomrel) to bol láskavý dedko, ktorý sedával v koženom kresle, fajčil cigarety, hľadel po hlave a hovoril: "Hochu, hochu."

Podľa Karla Přerovského, autora knihy *Gaudeamus igitur* o začiatkoch Lekárskej fakulty Univerzity Komenského, to bol "Habitus chirurgicus excessivus, Arbiter elegantiarum. Dnešná mládež by povedala: Po všetkých stránkach sekáč." Tak to píše Kodl roku 1949. Dnes by ho lekári možno volali inak.

Podľa jeho dvoch dcér, ktoré ešte žijú, to bol milujúci otec, vzorný manžel a dobrý človek. "Klidný, srdečný a chápavý ke své ženě a dětem, se kterými jednal vždy jako rovný s rovným. Sám poctivý a čestný byl až dětsky důvěřivý, nevěřil v lidskou špatnost. Když se ale přesvědčil, že někdo, komu bezvýhradně věřil, není charakter, dovedl být nesmiřitelný." Miloval prírodu, pochodil s rodinou celú Európu. K srdcu mu prirástli najviac hory, Julské Alpy s Triglavom, Vysoké Tatry s Kriváňom, ale aj Šumava, Krkonoše, aj "malé kopečky." Miloval hudbu, hlavne Mozarta. Nebolo to len pasívne. Po večeroch hrával na klavíri s manželkou štvorročne Dvořáka, Schuberta, Smetanu. Veľmi dobre kreslil, čo sa nezachovalo u jeho potomkov. Aj keď mal množstvo ďalších záujmov, žil v prvom rade pre chirurgiu. Väčšinu času trávil na klinike. Len pred večerou si išiel sadnúť do kaviarne "Berlínka",

**Tab. 1. Najvýznamnejšie práce profesora Kostlivého**

Chirurgické choroby žaládka a dvanástnika. 1. vydanie, Bursík a Kohout, Praha 1929, 90 s. (Monografia)  
 Výsledky nefropexie dle metody Kukulovy. Čas. lék. českých, 1908.  
 O nových poznatcích oboru tzv. žláz s vnitřní sekrecí. Čas. lék. českých, 1910.  
 Sutura srdce. Čas. lék. českých, 1913.  
 O primárních akutních typhlitiidách. Čas. lék. českých, 1919.  
 Malum coxae juvenile. Bratisl. lek. Listy, 1921.  
 Akute postoperative Duodenalparalyse nach Billroth I. Zentralbl. f. Chir., 1923.  
 Influence de la vagotomie sous-diaphragmatique dans le traitement de l'hypertonie de l'estomac. Arch. Franco-Belges de Chirurgie, 1924.  
 Chirurgická terapie plicní tuberkulosity. Bratisl. lek. Listy, 1926.  
 Pokusy operativní terapie při angině pectoris. Liječničku Věstník, 1931.  
 W sprawie pooperacyjnego leczenia wrzodu jelita czczego. Polski Przegląd Chir., 1933.  
 K otázce drenáže při peritonitis perforata. Věstník II. kongr. jugosl. chirurg. družstva, Ljubljana, 1937.

na rohu Štúrovho námestia, aby si prečítal noviny a porozprával sa s priateľmi.

Podľa jeho súčasníkov chirurgov, akademika Arnolda Jiráka a profesora Čárského to bol človek príjemného, podmanivého vzhľadu, uhladených spôsobov. Ako učiteľ a prednášateľ vynikol nad priemer. Vedel strhnúť poslucháčov prednesom, mimikou, gestami. Svoju vedu rozdával bez výhrad, ale nikomu ju nevnucoval. Ponechával svojim žiakom slobodu, pokiaľ neopúšťali chirurgické zásady. Nenávidel intrigy a ohováranie. Ak sa vyskytol takýto problém, riešil ho priamym stretnutím všetkých účastníkov. Na operačnej sále sa choval tak ako v bežnom živote. Nekričal, nezervozňoval ostatných. Jeho najhoršia nadávka asistentovi bola: "Vy indiáne!."

A pritom chirurgovia vedia byť dosť nepríjemní v posudzovaní prípadných konkurentov.

### Čo znamenal pre slovenskú chirurgiu?

Profesor Kostlivý bol veľmi aktívny v publikovaní vedeckých článkov v jazyku, ktorý bol pre Slovákov zrozumiteľný. Okrem 69 prác (tab. 1) uverejnených v odborných časopisoch publikoval aj práce z odboru stavovského a sociálneho. Predniesol množstvo prednášok, ktoré už dnes nikto nevie zoradiť a spočítať.

Do príchodu profesora Kostlivého pôsobili na Slovensku väčšinou maďarskí chirurgovia. Zo slovenských, ktorí však vyštudovali v Budapešti alebo Kluži, to boli dr. Karol Krčméry z Bratislavy, dr. Jozef Uram z Košíc a dr. Ladislav Čársky z Nitry.

Vznikom slovenskej chirurgickej školy sa na Chirurgickej klinike Lekárskej fakulty Univerzity Komenského vychovalo toľko chirurgov (tab. 2), že postupne obsadili takmer všetky primariáty po celom Slovensku. Z Kostlivého chirurgickej školy vyšlo 7 profesorov chirurgie, 3 docenti a približne 12 primárov.

Zo žiakov profesora Kostlivého sa však stali aj predstavitelia iných operačných a neoperačných odborov (tab. 3).

V histórii nie je najvhodnejšie vychváliť jednotlivca bez výhrad. Myslím si, že ani profesor Kostlivý by s tým nesúhlasil.

**Tab. 2. Žiaci profesora Kostlivého - chirurgovia**

Prof. MUDr. Ján Kňazovický - Košice  
 Prof. MUDr. Karel Koch - Bratislava, USA  
 Prof. MUDr. Konštantín Čársky - Bratislava  
 Prof. MUDr. Alexander Fedinec - Bratislava, Užhorod  
 Prof. MUDr. Ladislav Bolcek - Bratislava  
 Prof. MUDr. Andrej Kukura - Trnava, Bojnice, Martin  
 Prof. MUDr. Pavol Šteiner - Anglia, Martin  
 Doc. MUDr. Vojtech Bruoth - Trnava  
 Doc. MUDr. Martin Belluš - Trenčín, Ružomberok  
 Doc. MUDr. Michal Barbarič - Bratislava  
 prim. MUDr. Igor Brežný - Piešťany  
 prim. MUDr. Ladislav Dohnány - Bratislava  
 prim. MUDr. Štefan Frašťanek - Nitra  
 prim. MUDr. Gejza Kauzal - Žilina  
 prim. MUDr. Daniel Petelen - Banská Bystrica  
 prim. MUDr. Mikuláš Nádaši - Trnava  
 plk. MUDr. Pavol Mráz - Bratislava  
 prim. MUDr. František Makai - Bratislava  
 prim. MUDr. Ludovít Režucha - Bratislava  
 prim. MUDr. Štefan Kukura - Michalovce  
 prim. MUDr. Ervín Holéczy - Bratislava  
 prim. MUDr. Viktor Hoppe - Dolný Smokovec  
 MUDr. Anna Pivková - Bratislava

**Tab. 3. Žiaci profesora Kostlivého - iné odbory**

Prof. MUDr. Bedřich Frejka - ortopédia  
 Prof. MUDr. Ján Červeňanský - ortopédia  
 Prof. MUDr. Miloš Klika - urológia  
 Prof. MUDr. Jozef Jakší - urológia  
 Prof. MUDr. Pavel Záviška - otorinolaryngológia  
 Prof. MUDr. Ján Fridrichovský - stomatológia  
 Doc. MUDr. Jozef Žucha - detská chirurgia, neurochirurgia  
 Doc. MUDr. František Dreuschuh - röntgenológia  
 Doc. MUDr. Teodor Schwartz - gynekológia

O svojom pôsobení na Slovensku by asi povedal: "Prišiel som v správny čas na správne miesto a našiel som úrodnú pôdu." Ja chcem k tomu pridať, že prišiel aj ten správny človek.

### Literatúra

1. **Jirásek A.:** Česká a Slovenská chirurgie v letech 1898-1945. 1. vydanie, SZN, Praha 1956, 139 s.
2. **Kostlivý S.:** Poverenictvo zdravotníctva. Bratislava 1947, 41 s.
3. **Kostlivý S.:** Chirurgické choroby žaládka a dvanástnika. 1. vydanie, Bursík a Kohout, Praha 1929, 90 s.
4. **Prerovský K.:** Gaudeamus igitur. 1. vydanie, SAP, Bratislava, 83 s.
5. **Spomienky dcér prof. Kostlivého p. E. Čárskej a p. B. Čapkovej na svojho otca.** Osobné zdedenie.

Do redakcie došlo 15.4.1997.

## MORAVŠTÍ CHIRURGOVÉ A ŠKOLA KOSTLIVÉHO

### SLAVNOSTNÍ PROJEV PŘI ZAHÁJENÍ JUBILEJNÍHO 50. KOSTLIVÉHO DNE

MICHEK J.

Je pro mne velkou ctí, mohu-li promluvit při zahájení jubilejního 50. výročí Kostlivého dne v Bratislavě jménem moravských chirurgů, a to jednak proto, že prof. Kostlivý více jak 10 let své aktivní chirurgické činnosti působil na Moravě v nemocnici v Třebíči nedaleko Brna a toto velké chirurgické pracoviště se stalo vyhledávaným nemocnými pro věhlas tohoto chirurga, dále proto, že to bylo Brno a jeho vysoká škola, na které Kostlivý obhájil habilitační práci a stal se docentem chirurgie.

V neposlední řadě také proto, že žáci profesora Petřivalského rozvíjeli velmi úzkou spolupráci se školou profesora Kostlivého a jeho spolupracovníky. Ze žáků prof. Petřivalského bych chtěl jmenovat profesora Rapanta, Bedrnu, Frejku, Neuwirtha, Podlahu, Navrátila, Vohnouta, Šerého a Typovského.

Moravští chirurgové se s žáky a následovníky školy Kostlivého setkávali jak na I. chirurgické klinice, tak i na ostatních chirur-

gických pracovištích na Slovensku. Dokladem toho je nejen aktivní účast moravských chirurgů na dnech Kostlivého, ale i vysoce tvůrčí vědeckovýzkumná spolupráce a operační erudice jak na I. chirurgické klinice a dalších klinických a výzkumných pracovištích, tak i s chirurgy okresních nemocnic. Odborným zájmem se stala chirurgie gastroduodena a jícnu, chirurgie jater, žlučových cest a pankreatu, kolorektální chirurgie, chirurgie endokrinního systému, rekonstrukční a úrazová chirurgie a experimentální chirurgie. Na tomto úseku byla obhájena řada výzkumných úkolů, obhajována řada kandidátských a doktorských prací a prací habilitačních.

Vysoce si vážíme této spolupráce s poděkováním a přáním, aby i v dalších letech se dále rozvíjela ku prospěchu rozvoje česko-slovenské chirurgie.

Do redakcie došlo 15.4.1997.

---

## 50. CHIRURGICKÝ DEŇ KOSTLIVÉHO

---

### PRÍNOS KOSTLIVÉHO ŠKOLY PRE RESEKČNÚ LIEČBU PEPTICKÉHO VREDU

MATIS P., SLANČÍK J., VICIAN M., DURDÍK Š.

Keď roku 1882 Rydygier referoval v *Zentralblatt für Chirurgie* o prvej úspešnej resekcii žalúdka pre ulcerogénnu pylorostenózu, redakcia časopisu vyjadrila nádej, že to bola prvá, ale zároveň aj posledná resekcia žalúdka pre vred. Toto želanie sa našťastie nesplnilo. Naopak, resekcia žalúdka sa v ďalších rokoch stala základnou operáciou pri vredovej chorobe.

I. chirurgická klinika LFUK, Mickiewiczova 13, 813 69 Bratislava, Slovensko

Cesta k všeobecnej akceptácii resekčnej liečby vredovej choroby však nebola jednoduchá, ani priamočiara. Väčšina chirurgov liečila vredovú chorobu a jej komplikácie gastroenteroanastomózami spočiatku antekolickými a o niečo neskôr (1885) retrokolickými podľa Hackera. Do roku 1908 bolo na celom svete opísaných približne len 100 resekcií pre vredovú chorobu so 43 % mortalitou. Okrem GEA sa pre vredovú chorobu robili aj pyloroplastiky, ktoré sa dodnes spájajú s menami Heinecka-Mikulicza a Finneyho.

Časté komplikácie, ale najmä recidívy vredovej choroby po GEA nútili chirurgov hľadať efektívnejšie postupy. Skúšali sa excízie vredov, kauterizácie, cholecystogastrostómie, resekcie malého zakrivenia žalúdka a iné. Vo väčšine prípadov sa nedosiahlo zlepšenie. Čas a skúsenosti pracovali pre resekčnú liečbu, aj keď mnohí chirurgovia zostali konzervatívni a uprednostňovali v chirurgickej liečbe GEA. Napríklad na slávnej Mayo klinike v USA (Rochester) ešte roku 1925 operovali z 200 prijatých pacientov s duodenálnymi vredmi 50 %, a to výlučne naložením GEA.

Tu treba zdôrazniť pokrokovosť najstaršej slovenskej chirurgickej školy. Jej zakladateľ profesor Kostlivý, ktorý nastúpil na čelo I. chirurgickej kliniky LFUK v Bratislave roku 1919, bol rozhodným zástancom resekčnej liečby vredovej choroby. Už roku 1929 vydal Kostlivý monografiu *Chirurgické choroby žalúdka a dvanástniku*, ktorá výrazne prispela k tomu, že Kostlivý mohol už roku 1934 na II. zjazde Československej chirurgicko-gynekologickej spoločnosti v Brne konštatovať, že prevažná väčšina našich chirurgov sa priklonila k radikálnej resekčnej metóde chirurgickej liečby vredovej choroby. Pretože predpokladám, že len málokto z nás mal možnosť zoznámiť sa s monografiou prof. Kostlivého in extenso, chcem sa pokúsiť zoznámiť čitateľa s týmto základným dielom trochu podrobnejšie.

## OBSAH

### I. Anatomie a Fysiologie

Poloha, fixace, tvar, arterie, veny a uzliny lymfatické, innervace motorická a sekretorická ..... 7

### II. Vady polohy a tvaru — vrozené a získané

1. vady vrozené ..... 14
2. spasmy a atonie ..... 16
3. gastrické krize vagické ..... 18
4. gastroptosa ..... 19
5. volvulus žalúdka ..... 22
6. akutní dilatace žalúdka a duodena ..... 22
7. chronické stenosis suprapapilární ..... 24
8. chronické stenosis infrapapilární ..... 38

### III. Poranění žalúdka a duodena ..... 31

### IV. Cizí tělesa v žalúdka a duodenu ..... 33

### V. Akutní a chronické záněty

1. akutní flegmona žaludeční a duodenální ..... 34
2. tuberkulosa, lues, antinomykosa ..... 36
3. linitis plastica ..... 38

### VI. Peptický vřed gastroduodenální

1. pathologie, aetiologie, symptomatologie, komplikace ..... 38
2. ulcus pepticum jejuni (u.p.j.) ..... 54
3. terapie vředu žaludečního a duodenálního ..... 57

### VII. Nádory žalúdka a duodena

1. nádory benigní ..... 62
2. karcinom ..... 62
3. sarkom ..... 68

### VIII. Operace na žalúdka a duodenu

1. úvod, gastrotomie, - gastrostomie, - gastro-gastrostomie, - pyloroplastika, - gastroenteroanastomosa (G-A.), - resekce žalúdka podle Billrotha I. a II., - resekce segmentární - unilaterální, exkluze pyloru, duodeno-jejunosomie - subdiafragmatická resekce vau ..... 68

### 2. postoperativní průběh a komplikace ..... 82

Už sám obsah diela, jednotlivé kapitoly, ich členenie a komplexnosť, s akou celú problematiku autor chápe, svedčia o mimoriadnych vedomostiach a najmä o osobných bohatých skúsenostiach prof. Kostlivého. Domnievam sa, že štruktúra celého diela zodpovedá aj dnešným moderným kritériám odbornej literatúry.

Okrem toho vybral len niekoľko viet z úvodných slov autora monografie, aj keď si myslím, že tých viet, ktoré majú čo povedať aj dnes, je oveľa viac.

“Patřím, jak známo mezi tak zvané radikální chirurgy najmě co do terapie vředu duodenálních, k jejichž resekci jsem se odhodlal již v dobách, kdy se této operace, s malými výjimkami, neodvážil ještě nikdo. A tak figuruji v statistice Küttnerově, sestavené r. 1912, s 5 resekovanými případy na prvním místě.”

“Proto jsem se ve své knize pokusil vylíčit kolegům i všechny ty těžkosti a obtíže diagnostiky, s kterými jsem se ve své praxi setkal, a vyvarovati je tak omylů, jakých jsem se sám mnohdy dopustil.”

“Kolegům chirurgům z povolání však radím, aby se na žaludku a dvanáctníku nikdy nepouštěli do operací, pro něž není dostatečné anatomické a fyziologické indikace.”

“Než ani o idikovanou resekci nepokoušej se nikdo, kdo nemá dostatečných osobních zkušeností v takových operacích. Ale započatou resekci musí skoncovati operatér sám, a to je někdy po čertech těžký úkol.”

S. Kostlivý

Je nespornou zásluhou prof. Kostlivého, že žiaci a nasledovníci jeho školy si resekcie žalúdka osvojili a uviedli do života. Kostlivého škola si uznanie zaslúžila aj pre podrobne prepracované operačné postupy a techniku. Resekcie žalúdka druhou Billrothovou metódou v modifikácii Hoffmeistera—Finsterera sa stala na desaťročia metódou voľby. Známe diskusie z predchádzajúcich dní Kostlivého medzi zástancami prvej a druhej Billrothovej metódy sú už za nami. Práve tak, ako sa už nediskutuje o resekciách alebo vagotómiách.

Chirurgická liečba vredovej choroby a najmä jej komplikácií prináša aj dnes nezanedbateľné problémy, a to aj napriek veľkým pokrokom, ktoré sa v posledných rokoch dosiahli. Kostlivého chirurgická škola bola pri tom od svojho počiatku a ani v budúcnosti túto tradíciu neopustí.

## Literatúra

**Čársky K.:** Chirurg spomína. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1987, 311 s.

**Koreň K.:** Výsledky resekčnej terapie vredovej choroby podľa Hoffmeistera—Finsterera. Kandidátska dizertačná práca. Bratislava, LFUK 1968, 135 s.

**Kostlivý S.:** Chirurgické choroby žalúdka a dvanástniku. Praha, Bursík a Kohout 1929, 90 s.

Do redakcie došlo 15.4.1997.